

Transkribering: BAKOM BOKHYLLAN Podd #6 – Bok eller läsplatta?

-Bakom bokhyllan.

Anslag, blandade röster:

-Vi väljer i första hand e-böcker. Det är framförallt för att så snabbt som möjligt ge tillgång till så många som möjligt.

-Jag lär mig bättre när jag får använda flera sinnen, typ.

-Vi är så himla vid att läsa pappersböcker. Vi har alla lärt oss att läsa på papper och vår studieteknik är byggd på pappersböcker.

-När det är 300-400 sidor är det jobbigt med skärmar tycker jag. Men alltså så där korta artiklar 20-30 sidor det upplever jag inte vara några större problem för mig själv.

-En e-bok som används väldigt mycket den kan ha ungefär 10.000 nedladdningar på ett år, så det är ganska många.

Pgm-ledare:

Bok eller läsplatta?

Går det lika bra att läsa och lära från en skärm som från tryckt text? Ja, vad har studenterna för uppfattningar och vad säger forskningen om en e-boksläsningen? Och vilka riktlinjer gäller för tryckta böcker och e-böcker på Stockholms universitetsbibliotek?

Det är några av frågorna som vi ska ge svara på i det här avsnittet av Bakom bokhyllan. Jag heter Urban Göransson och till min hjälp för det här så möter vi studenten Jaschar Bigonah och de båda bibliotekarierna Maria Ahlbäck och Caroline Myhrberg.

Men allra först hänger vi med Bakom bokhyllans reporter Julia Milder för att höra vad studenter och personal vid Stockholms Universitet helst väljer att läsa. Bok eller e-bok?

Reporter + blandade enkättröster:

Vad föredrar ni när ni pluggar kursböcker och annat vetenskapligt material som ni använder för att studera. Föredrar ni e-böcker eller sk. vanliga pappersböcker?

Vanliga pappersböcker.

Jag föredrar också vanliga böcker.

Varför?

Nej, men jag tycker det är lite enklare att läsa och att man kan stanna upp och gå tillbaka, stryka över när man vill i stället för att sitta vid en dator eller något sådant där. En tablet och få lite ont i huvudet.

Jag håller med. Det var ganska bra sammanfattat.

Har ni provat e-böcker just för att plugga?

Ja, det har jag och det var inte alls lika lätt tycker jag.

För att man inte kunde liksom stryka över och gå tillbaka?

Ja, men precis och sen också koncentrationsförmågan var inte lika bra, tycker jag.

Hej! Jobbar du här på Stockholms universitet?

Ja det stämmer. Jag jobbar på sektionen för uppdragssamordning här på SU.

Vad föredrar du i ditt arbetsliv? Jag vet inte hur mycket litteratur du läser i arbetslivet men även privat. Föredrar du e-böcker eller pappersböcker?

Jag föredrar fysiska pappersböcker när jag jobbar faktiskt men jag kanske är gammalmodig. Jag gillar att stryka under och hundöra och lite sådant där. Men privat så föredrar jag e-böcker för att det blir mer portabelt. Läser jag skönlitteratur så lyssna på ljudböcker.

Jag studerar nu en utbildning som heter snabbspår för utländska lärare på arabiska inte svenska. Men jag tror att det är bättre från papper. Jag vet inte, det finns några som gillar att läsa på mobilen men jag gillar alltid böcker. Det är roligare och roligare att studera från böcker.

Varför är roligare tycker du?

Jag vet inte men jag gillar att måla, anteckna, skriva men på mobilen kan jag inte göra sådant. Jag kan bara läsa.

Caroline Myhrberg:

Det vi hör när vi träffar studenter är väldigt olika. Ibland så ber de uttryckligen om den elektroniska boken och ibland vill de absolut ha den tryckta boken. Så det verkar vara väldigt individuellt.

Pgm-ledare:

Caroline Myhrberg är bibliotekarie på Karolinska Institutets Universitetsbiblioteket även kallat KIB och jobbar i huvudsak med att förbättra studenters möjligheter att både hitta till att använda KIBs alla resurser. Caroline har också ett specialintresse för e-böcker och har framför allt fascinerats av de motsägelsefulla forskningsresultaten som studier kring studenters vanor och attityder till digitala texter visar. Det där har också lett till att Caroline gått vidare och skrivit två artiklar om e-boksläsning.

Caroline Myhrberg:

Det finns massor med forskning som säger att man läser och lär sig sämre när man läser på skärmen än när man läser på papper. Men de här studierna utgår ofta från pappersboken och tar inte någon hänsyn till saker som deltagarnas erfarenheter av att läsa på skärm eller deras inställning till att läsa på skärm.

Men det finns några jätteintressanta studier som visar på motsatsen. En av de visar att om man faktiskt anpassar texten efter skärmen istället för att bara ge försökspersonerna en PDF

kopia av papperstexten som de sedan får scrolla sig igenom, då får e-läsarna bättre resultat på kontrollfrågorna än pappersläsarna. Men där hade man gjort sådana saker som att ha instuderingsfrågorna inbakade i materialet. Att man hade ordlista som förklarade begrepp direkt om man höll musen över ordet och förklaringen, istället för att ha dem längst bak i boken som pappersläsarna hade. Så där hade de liksom utnyttjat fördelarna med e-boken.

Sedan finns det också studie som visar att när man får de här sämre resultaten i läsförståelsetester för skärmläsare så kan det bero mer på att man är ovan vid att läsa på skärm och man då har en tendens till att överskatta hur mycket man har tagit till sig av texten. Att man tror att man ska prestera bättre på testet som kommer efteråt än vad man faktiskt gör och det medför att man slutar läsa texten för tidigt. Alltså att man inte studerar så länge som man skulle behöva för att prestera bra på provet. Men de har låtit samma personer göra flera sådana här läsförståelsetester i rad och då har det här problemet försvunnit redan vid det tredje testet. I alla fall de försökspersonerna som på förhand hade en positiv inställning till att läsa på skärm.

De som var negativa och som verkligen föredrog att på papper, för de såg man ingen förbättring hur många gånger man än upprepade det här testet. De visar ju att både att attityd spelar roll men också vana. Att det krävs att man lär sig att läsa på papper, nej, att det inte är helt lika eller lär sig läsa på skärm, att det inte är helt lika som att läsa på papper.

Pgm-ledare:

Det var ju spännande det där med vana och attityd men också den här, även om man är positivt inställd och håller skärmen i handen så vilar en viss nonchalans då och det gäller att bygga bort den nonchalansen.

Caroline Myhrberg:

Ja, så kan man säga.

Musik

Jaschar Binoah:

Jag föredrar bok, alltså vanlig bok. Jag föredrar att läsa på papper framför att läsa på skärm. Varför?

Framförallt är det väl just det här med ökad läsbarhet, och att jag upplever att jag får mycket bättre överblick över det material jag har liksom läst in. Sedan tycker jag mig ana någon sorts, alltså när jag kollar på mina studieresultat, så att jag presterar bättre när jag har haft papper framför mig jämfört med när jag har läst på skärmar. Någoting att jag kanske kommer ihåg litteraturen bättre eller. Jag är inte hundra där men jag upplever att det är någoting. Jag har svårare att prestera till exempel på hemtentor och även på vanliga tentor när jag har läst använt mycket elektroniskt material.

Pgm-ledare:

Jaschar Bigonah läser till en masterexamen i religionshistoria vid Stockholms universitet och är lite av den typiska studenten när det kommer till att läsa på skärm eller papper.

Jaschar Bigonah:

När det är 300-400 sidor så är det jobbigt skärmar tycker jag. Men alltså sådana här korta artiklar 20-30 sidor det upplever jag inte vara några större problem på en skärm.

Pgm-ledare:

De flesta håller nog med om de där självklara fördelarna med e-böcker. Så som den där direkta tillgängligheten eller att de inte tar någon fysisk plats mer än den bärbara datorn, vilket de flesta studenter läser digitala texter på. Men när det kommer till överblick och kopplingen till våra sinnen känns det svårare med e-böcker, säger Jaschar.

Jaschar Bigonah:

Jag tror att när det kommer till mitt lärande så, jag är, jag lär mig bättre när jag får använda fler sinnen. Och då kan man ju tänka direkt att det är en poäng med en fysisk bok som väger någonting och som man håller i handen, som man bläddrar i händerna så. Allt det här gör ju att jag kan använda mer av mig själv när jag ska lära mig.

Jag har provat. På dataskärmen kan man göra ganska mycket nu för tiden. Stryka under och liksom göra markeringar men det är inte samma känsla och det tror jag kanske delvis då för att jag inte har en vana av det men också för att det faktiskt, jag tänker om jag måste genomföra mig med den 15 åring kanske så, det som är samma för oss alla egentligen, det är att vi använder mindre av våra sinnen av våra kroppar eller vad man ska säga när vi hanterar digitala resurser.

Det tror jag är svårt komma ifrån. Där tror jag boken har en klar fördel.

Trailer:

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

Pgm-ledare:

På Stockholms universitetsbibliotek finns tillgång till ca 800 000 e-böcker.

Under 2017 gjordes det 2,5 miljoner nedladdningar ur dem. Så nog är det en omfattande mängd e-litteratur som används på Universitetsbiblioteket.

Men både till vårt och studenternas förtret så finns det väldigt lite elektronisk studentlitteratur på svenska eftersom de flesta svenska förlagen för högskolelitteratur och fackböcker inte publicerar några e-böcker som biblioteket kan tillhandahålla.

Sedan 5-6 år tillbaka satsar biblioteket på e-böcker i första hand eftersom riktlinjerna för Universitetsbiblioteket är att ge snabb tillgång för obegränsat antal samtidiga användare inom universitetet. Det här berättar bibliotekarien Maria Ahlbäck som jobbar med inköp av är litteratur på Stockholms Universitetsbibliotek.

Maria Ahlbäck:

Vi väljer i första hand e-böcker och det är framförallt för att så snabbt som möjligt ge tillgång till så många som möjligt.

När forskare skickar in en beställning direkt till oss via formulär då har de möjlighet att välja om de vill ha en e-bok eller en tryckt bok. Till studenter köper vi alltid e-böcker, när det är möjligt. När de skickar in en sådan beställning direkt till oss.

Sedan köper vi också större paket från olika förlag och då handlar det alltid om e-böcker.

Sen är det ju så att allt införskaffande egentligen av e-böcker bygger på användning men också i dialog med användare. Men det kan ju också påverkas av utgivningen ser ut. För det händer ganska ofta att forskare önskar e-bok när de skickar in en beställning men så visar det sig att just den boken inte går att köpa som e-bok för att den är utgiven i det formatet.

Så att vår uppfattning är väl egentligen att både vi och våra användare skulle vilja köpa mer e-böcker eller i fler fall än vad vi kan.

Pgm-ledare:

Det är i första hand att det handlar om tillgängligheten? Det är det som är själva huvudmotivet?

Maria Ahlbäck:

Ja, precis. Snabbhet och tillgänglighet.

Strategin i bibliotekets mediaplan, den är antagen av Stockholms universitetsbiblioteks styrelse och alla större strategiska förändringar ska godkännas av rektor. Så den här mediaplanen är liksom väl förankrad inom universitetet. Och vad gäller e-boken då så innebär det ju snabb leverans oavsett var användaren befinner sig. Tillgänglighet i princip dygnet runt var användare än befinner sig. Att flera personer samtidigt kan använda en bok.

Också såklart minskat behov av att förvara tryckta böcker. Förvaringsutrymme, hyllarbete, transport och så där.

Sedan handlar det också om att vi försöker använda vårt medieanslag på ett vettigt sätt. Snabb tillgång för så många som möjligt och minskad administration kring varje enskild bok.

Pgm-ledare:

Kan man ladda ner och spara den här e-boken själv på sin dator som en Pdf-fil?

Maria Ahlbäck:

I de flesta fall kan man det. Det finns ju alltså vissa böcker som har ett så kallat DRM-skydd.

Och det är framför allt på vissa e-boksplattformar, där flera olika förlags böcker är samlade på en gemensam plattform. Där kan det förekomma att böckerna är försedda med DRM, som betyder Digital rights management, som är ett copyright-skydd. Det är alltså att förlagen försöker med olika tekniker att förhindra spridning eller kontrollera spridning och användning. Då kan det handla om att vi bara har ett begränsat antal kopior av en bok. Att bara tre personer samtidigt kan använda den. Bara en person i vissa fall.

Sedan kan det också handla om att man inte får skriva ut hur många sidor som helst. Men det är alltså ganska få plattformar om man ser till hela utbudet av våra e-böcker, så är det någon procent av hela vårt e-boksutbud som är begränsat på det här sättet. De flesta e-böckerna kan användas av hur många som helst samtidigt och man kan skriva ut och ladda ned som Pdf.

Pgm-ledare:

Även om den mesta är e-litteraturen på Stockholms universitetsbibliotek inte har något så kallat DRM-skydd, alltså olika använda restriktioner, och som i dagsläget bara finns hos stycken av dem e-boksplattform som biblioteket tillhandahåller så är copy-skyddet ett hinder för att den digitala litteraturen ska vidareutvecklas och anpassas mycket mer efter de digitala möjligheterna med e-boken.

Caroline Myhrberg på KIB hon har ju följt e-boksutvecklingen under lång tid. Vad har hon att tillägga om DRM-skyddet?

Caroline Myhrberg:

Det finns flera olika funktioner som man vill ha när man läser en e-bok. Man vill kunna göra sökningar i texten man vill kunna göra överstrykningar och anteckningar i texten och det här beror ju ganska mycket på vilken plattform man använder vilken app kan läsa i. Där skiljer det sig väldigt mycket. En vanlig PDF-läsare kan man läsa PDF-filerna i. E-PUB-bok kan man behöva ladda hem en särskilt läsare.

Gemensamt för de här är båda formaten är att om det finns DRM-skydd så måste läsaren kunna hantera just det DRM-skyddet också. Det är där som problemen kommer in.

Pgm-ledare:

Vad kan det vara?

Caroline Myhrberg:

Problemet är att alla E-boksläsare eller Pdf-läsare inte har någon beredskap för att hantera DRM-skydd över huvud taget, så att man kan inte använda dem.

Musik

Pgm-ledare:

Även om e- boken används flitigt på universitetet så finns det fortfarande en del saker som håller tillbaka den. Så som våra vanor och attityder till skärmläsning men också tekniska hinder och brist på samsyn mellan användare och mjuk- och hårdvarutillverkarna. Så vad behöver utvecklas för att vi ska få den där ultimata läsplattan som man känner sig riktigt bekväm med att använda?

Förutom en användarvänlig läsplatta med bra skärm så bör den heller inte vara för dyr om studenterna ska ha råd att skaffa den.

Sedan måste också att texterna i sig bli mer överblickbara med skärmvanliga typsnitt och att det lätt att se hur långt mellan läst eller hur långt man har kvar av kapitlet eller kanske hela boken.

Möjligheterna att kunna snabbbläddra igenom sidorna eller att kunna hitta avsnitt genom att söka på ett särskilt ord eller en fras skulle också underlätta för läsarna att hitta i boken.

Självklart bör det också bli standard att digitala fackböcker innehåller integrerade ordlistor.
Caroline Myhrberg.

Caroline Myhrberg:

Sedan måste ju e-böckerna också skapas som e-böcker. Inte som kopior på pappersböcker.

För kursböcker är det extra viktigt att det finns bra möjligheter att göra anteckningar och överstrykningar och sådant i boken så att man kan umgås med den för att verkligen lära sig innehållet.

Pgm-ledare:

Det är en lång lista!?

Caroline Myhrberg:

Ja, det är det. Vi är inte riktigt där.

Musik

Pgm-ledare:

Du har hört det sjätte avsnittet av Universitetsbibliotekets podd Bakom bokhyllan. Om du som student eller anställd vid Stockholms universitet känner dig osäker på hur du laddar ned eller hanterar universitetsbibliotekets e-böcker så finns det matnyttig hjälp att guidas av på vår webb su.se/biblioteket. Klicka sedan på Låna och använd.

Vi som jobbar med bakom bokhyllan är Karl Edqvist, Julia Milder och jag Urban Göransson. Vi är tillbaka igen om två veckor med ett nytt avsnitt. Om du har idéer eller frågor till oss når du redaktionen genom att gå in på universitetsbibliotekets webb, su.se/bibliotek. Musiken du hörde i det här avsnittet är licensierad under Creative Commons och programsignaturen Die Zeit-ung är komponerad av Stefan Levin.